

УДК 141

**ФУТУРОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ
КОНЦЕПЦІЇ ТРАНСГУМАНІЗМУ**
**FUTUROLOGY PRINCIPLES
OF CONCEPTION OF TRANSGUMANISM**

Окорокова В. В.,

кандидат філософських наук, доцент
кафедри всесвітньої історії та методології науки,
Південноукраїнський національний педагогічний
університет ім. К. Д. Ушинського (Одеса, Україна),
e-mail: veraok888@ukr.net

Okorokova V. V.,

Candidate of Philosophy, Associate Professor,
Department of World History and Methodology of
Science, K. D. Ushinsky South Ukrainian National
Pedagogical University (Odessa, Ukraine),
e-mail: veraok888@ukr.net

Стаття присвячена розгляду футурологічних засад трансгуманізму. Автор звертає увагу на специфічну проблематику даного міждисциплінарного наукового руху, що спрямований на трансформацію людини на основі подальшого прискореного розвитку інформаційних технологій, модифікацію суспільства в цілому. Причому, особливістю трансгуманістичної футурології є універсальність, що виражається не в планетарному а космічному просторі.

Ключові слова: іморталізм, NBIC-технології, пост-людина, трансгуманізм, футурологія.

The article is devoted consideration of futurology principles of transgumanism. An author pays regard to specific problematiku of this mizhdisciplinarnogo scientific motion which is directed on transformation of man on the basis of subsequent speed-up development of information technologies, modification of society on the whole. Thus, a feature a trance of humanism futurology is universality which is expressed in not in planetary and space.

Keywords: immortalism, NBIC-technologies, post-man, transgumanism, futurology.

У сучасній науці всерйоз піднімаються теми, що стосуються обговорення перспектив людства в умовах глобальних загроз, породжуваних в процесі техногенних трансформацій. Передбачається, що нанотехнології будуть міняти людське тіло так, як потрібно, людина перетвориться в абсолютно нову, технологічно саморозвинену істоту – Homo sapiens, а тіло людини майбутнього буде проектуватися як машина і буде зберігати зовнішній вигляд людини тільки в естетичних цілях. Влада машини «розкладає» цілісний людський образ, людина перетворюється в частину машини, стає одним з видів сировини, що підлягає цілеспрямованій обробці. Вона уже не може звільнитися від впливу створеної нею техніки. З появою Ні-Tech почала розмиватися межа між людиною і машиною, між тілом і технологією.

Зазначені вище результати розвитку транснауки цілком відповідають інтересам такого наукового напрямку як трансгуманізм, уявлень про те, що людина не є останньою ланкою еволюції, внаслідок чого на зміну людському інтелекту придуть нові форми розуму, втілені в постлюдині (або інших істотах, небіологічних пристроях). Як зазначають І. П. Кавінова, В. О. Кутирєв, В. О. Луков, Б. Л. Юдін, трансгуманізм спирається на досягнення сучасної науково-технічної

революції, перш за все в сфері Ні-Tech, особливо в сфері NBIC-технологій штучного інтелекту (AI), що відкрилися в її ході небачені, раніше навіть не передбачені можливості впливу на людей і їх життєвий світ. Зокрема, В. О. Кутирєв вважає що як ідеологія трансгуманізм повинен прийти на зміну антропології та гуманізму – теоріям і світогляду «старої», «традиційної», природної людини [2, с. 5]. Тому, з огляду на вищезначені актуалізуючи підвалини метою статті є визначення саме футурологічних засад трансгуманізму, як концепції, спрямованої на прогнозування технологічного майбутнього.

Відомо, що зародження трансгуманізму вчені пов'язують з ім'ям Дж. Хакслі (1887–1975 рр.). Будучи видатним біологом, одним із творців синтетичної теорії еволюції і гуманістом, чимало зробившим для створення Організації об'єднаних націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) та ставши її першим Генеральним секретарем, вчений в своїх працях використовував термін «Трансгуманізм» як пряму вказівку на триваючу еволюцію людини як біологічного виду («Релігія без апокаліпсиса», 1927 р.), а пізніше, в 1957 р., в книзі «Нові бутылки для нового вина» («New Bottles For New Wine») [9] вчений уточнював, що трансгуманізм – це також усвідомлення людством необхідності самовдосконалення, або спрямованої еволюції. Тому початок концепції трансгуманізму бере саме з 1957 року, де Дж. Хакслі вперше дав роз'яснення цього поняття.

Згідно міркувань Дж. Хакслі, до сих пір людське життя в цілому було таким, як її описав Т. Гоббс, «неприємним, грубим і коротким»; більшість людських істот (якщо вони не вмирали молодими) були пригнічені стражданнями в тій чи іншій формі – убогістю, хворобами, поганим станом здоров'я, переробкою, жорстокістю, або гнітом. Вони намагалися полегшити свої страждання шляхом надії і власних ідеалів. Біда була в тому, що надії, як правило, не виправдовуються, а ідеали в цілому не відповідають дійсності. Гострі, але наукові, дослідження наших можливостей і методів їх реалізації зроблять наші надії раціональними, і реалізують наші ідеали в рамках реальності, показуючи, скільки з них дійсно піддається реалізації. Вже зараз, на думку Дж. Хакслі, ми можемо обґрунтовано вивести переконання, що ці простори можливостей існують, і що сьогоденні обмеження і біди буття можуть бути в значній мірі подолані. Для цього ми повинні вивчити можливості створення більш сприятливого соціального середовища, також як ми це значною мірою вже зробили з нашим фізичним середовищем. «Ми будемо виходити з нових положень. Наприклад, що краса (щось, чим можна насолодитися і чим можна пишатися) є обов'язковою, і тому потворні або депресивні міста – аморальні; що якість людей, не рівноцінна кількості, це те, до чого ми повинні прагнути, і, отже, узгоджувати з нашою політикою, необхідною для запобігання шкоди, яку породжує сьогоденний потік зростаючого

населення, і вбиває всі наші надії на кращий світ; що справжнє розуміння і насолода є самоціллю, а також інструментом для відпочинку від роботи, і що через це ми повинні дослідити і зробити повністю доступними методи освіти і самоосвіти; що найбільш глибоке задоволення відбувається з глибини і цілісності внутрішнього світу, і тому ми повинні дослідити і зробити повністю доступними методи духовного розвитку; і перш за все, що існує дві взаємодоповнюючі частини нашого космічного боргу – одна по відношенню до себе, необхідна для здійснення і реалізації наших можливостей, інша про відношенню до інших, необхідна для служіння суспільству та сприяння благополуччю майбутніх поколінь і прогресу нашого виду в цілому» [9, с. 13].

Мислитель стверджує, що людський вид може, якщо він захоче, подолати себе – не тільки спорадично, один тут в одну сторону, один там в іншу, але в цілому, як людство. «Нам необхідне ім'я для цієї нової віри. Може бути такою назвою трансгуманізм: людина залишилася людиною, але пододала себе, завдяки реалізації і заради реалізації нових можливостей людської природи. Я вірю в трансгуманізм: одного разу набереться достатньо людей, які дійсно зможуть сказати це, тоді людський вид буде на порозі нового стану буття, що відрізняється від нашого так як наш – від пекінської людини. Це, нарешті, і буде усвідомленим виконанням нашої справжньої долі» [9, с. 17]. Як ми бачимо, Дж. Хакслі говорить про майбутній перехід до нової форми людського існування якщо не з повною, то з дуже великою часткою впевненості.

Визначення поняття трансгуманізм в наш час викликає численні дискусії, які породжують певні підходи до його вивчення. Наприклад І. П. Кавінова виділяє кілька існуючих аспектів вживання поняття «трансгуманізм»:

– ідеї штучного (запрограмованого) відбору людини з орієнтацією на «якісність», «породистість» (евгеніка), поліпшення людської породи з використанням всіх наявних в арсеналі науки засобів і способів (техноевгеніка);

– різного роду інтелектуальні течії, що позначаються ним, як елітарного, так і масового характеру, за якими читається науковий дилетантизм в найрізноманітніших формах – від восторга перед досягненнями технічної цивілізації до її демонізації;

– більш широко трансгуманізм визначають так само як інтелектуальний і культурний рух, який підтверджує можливість і доцільність фундаментального поліпшення умов життя людини за допомогою прикладних технологій;

– ототожнення виключно з поняттям людського безсмертя (іморталізм) [1].

Саме проблема здобуття безсмертя стала для деяких сучасних трансгуманістів ключовою в їх ідеології. У такому контексті використовують термін «транслюдина» (transhuman), при цьому передбачається, що за транслюдиною повинна послідувати постлюдина, яка буде модифікована

до такої міри, що виявиться голографічним створенням зі штучним інтелектом, що живуть у віртуальній реальності всередині обчислювальних систем. Тому трансгуманізм іноді розглядається як постгуманізм або як форма соціальної активності, яка використовує постгуманістичну ідеологію.

Популяризації ідей та ідеалів трансгуманізму істотно посприяла Світова трансгуманістична асоціація (The World Transhumanist Association) створена у 1997 р. Згодом утворилися «дочірні» структури згаданої асоціації й зокрема Російський трансгуманістичний рух, Товариство українських трансгуманістів тощо. У 2000 р. Р. Курцвейлем було створено Інститут сингулярності з питань штучного інтелекту (The Singularity Institute for Artificial Intelligence), який від 2008 р. функціонує як університет і має офіційне представництво в інтернеті. В багатьох країнах існують місцеві трансгуманістичні групи, а в США практично в кожному крупному місті діють дискусійні групи.

У словнику гендерних термінів міститься наступне визначення трансгуманістичного руху: «Трансгуманізм (в перекладі з лат. Trans – «крізь, через, за» і homo – «людина») – це раціональний, заснований на осмисленні досягнень і перспектив науки, світогляд, який визнає можливість і бажаність фундаментальних змін в положенні людини за допомогою передових технологій з метою ліквідувати страждання, старіння і смерть і значно посилити фізичні, розумові і психологічні можливості людини (в тому числі за допомогою уніфікації статі). Трансгуманізм іноді ще називають постгуманізмом або ньюгуманізмом» [5].

Якщо подивитися на трактування цього поняття в зарубіжній філософській думці то можна зустріти деякі варіанти, серед яких деякі вчені виокремлюють наступні:

– «Трансгуманізм – це така доктрина, згідно з якою ми можемо і повинні стати більше, ніж людьми» (М. Портер),

– «Трансгуманізм – це прихильність подолання поставлених людині меж у всіх їх формах, включаючи зростаючу тривалість життя, посилення інтелектуальних здібностей, постійно зростаючі обсяги знань, досягнення повного контролю над своєю особистістю й індивідуальністю і завоювання здатності покинути свою планету» (Н. Віта-Мор),

– «Трансгуманізм – це ідея про те, що нові технології здатні протягом найближчих століть змінити світ настільки, що наші нащадки в багатьох відносинах вже не будуть більше людьми» (Р. Хенсон) [7, с. 16–17].

Спируючись на відмічені визначення і інші існуючі його варіанти, Б. Г. Юдін дає більш коротке його визначення як філософської концепції, системи поглядів, які борються за необхідність використання сучасних технологій і досягнень різних наук для вдосконалення тіла і розуму людини; це продукт, який в значній мірі породжується людськими очікуваннями [6, с. 16]. На наш погляд це визначення, не дивлячись на свою стислість, точно виражає основну мету

трансгуманізму взагалі як наукового напрямку сучасної транс-науки.

Відомо, що сам термін «трансгуманізм» позначається теоретиками символом «Н +», який часто використовується як синонім «зміненого, поліпшеного людства». Відмінними рисами трансгуманізму як філософської теорії є:

1) прагнення до включення саме в науковий дискурс – на мові науки і в правилах наукового міркування, хоча її тематичний лад мав би зближення її з фантастикою, сферою художнього вимислу;

2) агресивна позиція її прихильників в питаннях самоорганізації суспільного руху і реалізації вже «тут і зараз» тих чи інших експериментів над людською природою [3, с. 25–26].

Трансгуманізм проявляється в трьох аспектах: в практичній діяльності; в технологічних досягненнях; в соціальних трансформаціях. Серед течій в сфері трансгуманізму слід виділити наступні:

– науковий іморталізм – система поглядів, яка прагне за допомогою науки максимально віддалити, а в ідеалі уникнути фізичної смерті;

– гедоністичний імператив – етична система, метою якої є необхідність знищення страждань для всього розумного життя за допомогою технологій;

– сингуляріанство – етична система і громадський рух, засновані на вірі в необхідність і здійсненність технологічної сингулярності – момент, після закінчення якого технічний прогрес стане через свою швидкість і складність недоступним розумінню;

– техногайянізм – етична система, що припускає, що новітня техніка буде в змозі відновити навколишнє середовище. При цьому розробка цих технологій має стати головною метою захисників навколишнього середовища;

– постгендерізм – соціальна філософія, яка розробляє шляхи знищення статі людини або хоча б гендерних ролей, а також соціальної стратифікації, когнітивних і фізичних відмінностей. Плануються використовуватися розширені біотехнології та допоміжні репродуктивні технології;

– трансгресивний трансгуманізм – течія, що ставить понад усе досягнення суб'єктивного ідеалу шляхом зміни тіла, можливість безсмертя при цьому – побічне явище.

Серед цінностей трансгуманізму вчені виокремлюють наступні: краще розуміння людської природи й заохочення з цією метою досліджень і громадських дискусій щодо майбутнього; критичне мислення; відкритість; наукові запити; відкрите обговорення майбутнього; отримання як індивідуального, так і колективного штучного розуму, розвиток машинного інтелекту; філософський фаллібілізм; готовність переглянути припущення з розвитку справи; прагматизм; інженерно-підприємницький дух; науковість; різноманіття (видів, рас, релігійних вірувань, сексуальної орієнтації, способу життя тощо); турботу про благополуччя; збереження і примноження життя (життє-розширення (life-extension), дослідження питань антистаріння (anti-aging); терпимість до втручання

в природу (tampering with nature); відкидання критики людської зарозумілості (idea of hubris); індивідуальний добір підсилюючих технологій (enhancement technologies); морфологічну свободу (morphological freedom); мир; міжнародне співробітництво; антирозповсюдження засобів масового ураження; турботу про усі прояви духовного життя [8].

Як стало очевидним, концепція трансгуманізму багато в чому спирається на ідеї конструктивізму. У ньому багато в чому людська сутність поступається місцем технічному існуванню, тобто відбувається руйнування принципів антропоцентризму, на яких будувалися традиційний гуманізм і традиційна наука. У цьому сенсі ряд вчених звертають увагу на те, що проблема постлюдського майбутнього стала однією з центральних проблем нового світогляду.

У сучасній науці всерйоз піднімаються теми, що стосуються обговорення перспектив людства в умовах глобальних загроз, породжуваних в процесі техногенних трансформацій. Передбачається, що нанотехнології будуть міняти людське тіло так, як потрібно, людина перетвориться в абсолютно нову, технологічно саморозвинену істоту – Homo sapiens, а тіло людини майбутнього буде проектуватися як машина і буде зберігати зовнішній вигляд людини тільки в естетичних цілях. Влада машини «розкладає» цілісний людський образ, людина перетворюється в частину машини, стає одним з видів сировини, що підлягає цілеспрямованій обробці. Вона уже не може звільнитися від впливу створеної нею техніки. З появою Ні-Tech почала розмиватися межа між людиною і машиною, між тілом і технологією.

Машини як домінуючі засоби виробництва олюдноються і стають все більш антропоморфними. У свою чергу, людина все більше машинізується в своїй людській істоті, стаючи гібридом з машиною не тільки в своїй тілесній організації (результат тенденції заміщення природних органів і тканин сконструйованими штучними «протезами»), а й соціально-психологічної. Вона все більше і більше в складних перипетіях сучасного життя заміщається своїм «слідом» – деякою об'єктивно поданою політичною, економічною, соціально-психологічною, демографічною чи іншою функціональною одиницею. Конвергенція цих двох тенденцій вже привела до появи в людському світі гібридів-роботів, які сприймаються не просто як предмети-вироби людини, але і як суб'єкти моралі і права. Вони здатні замінити людину не тільки в матеріальному виробництві, але і в дитячих і дорослих розвагах, освіті, міжособистісних комунікаціях. Важливо, що таке заміщення бажане для сучасної людини, яка формується помітно і непомітно для себе та інших систем сучасної освіти за образом і подобою машини. Тому в роботах вона зустрічає виконання своїх (машинізованих) бажань, сприймає їх (роботів) не просто як підручні речі, але як ідеальні суб'єкти, позбавлені непередбачуваних і неконтрольованих якостей живих недосконалих емпіричних людей.

З цього приводу українські дослідники М. А. Ожеван і Д. В. Дубов говорять про «Homo ex Machina» («Людина з Машини») як образу людини, релевантного Четвертій, а згодом і П'ятій індустріальним революціям [4, с. 11]. Адже технології, судячи з усього, матимуть наслідком посилення впливу машинних технологій на першопрродну людську сутність і до невпізнаності змінять (а, можливо, й підмінять, як попереджають мислителі-алармісти) біологічну природу людського тіла. Відтак техніка й технології стануть не лише продовженням і доповненням людської природи іззовні, але й проникнуть усередину людської тілесності й людської «душі». Конвергенція Людини й Машини «на виході» рано чи пізно породить конвергентне суспільство трансгуманізму або постгуманізму, яке, щойно народившись, прийде на зміну інформаційному суспільству, не лише розвиваючи його, але багато в чому його й заперечуючи. Тому вчені пропонують розглядати трансгуманізм з використанням широкого спектру його впливу на соціальну реальність: як квазірелігійний ідеологічний проект, як рекламний та технологічно-бізнесовий тренд і як футурологія, дотична напівреалістичним, напівміфологічним перспективам досягнення технологічної сингулярності [4, с. 14].

До появи нано-техно-науки людина лише «зламувала» природну матерію (живу і неживу). Тепер же вона за допомогою все більш могутнього нано-фізико-хіміко-біо-інфо-інжинірингу моделює / конструює нову реальність, яка включає в себе: штучні атоми і об'єкти з наперед заданою атомарною структурою; простір генетично модифікованих організмів і клонуваних тварин; носіїв штучного розуму; транслюдей з імплантованими нейрочипами; тканина планетарних комп'ютерно-медійних мереж тощо.

Таким чином, ми бачимо, що футурологічні спрямування трансгуманізму є багатоаспектними, адже розкривають широке коло проблем вдосконалення як окремо людини так і суспільства в цілому. Що ж стосується проблеми «поліпшення людини», «людської функціональності», то мова йде про технологічне посилення, збільшення людських здібностей, модифікацію людської тілесності і інтелекту. Людина отримує безсмертне тіло машини, а машина її розумну (вже радикально машинізовану) душу. Ставши творцем нано-біо-гено-нейро-інфо-комп'ютерно-мережових та інших супер-хай-тек, людина придбала реальну можливість перебудувати біокосмос, соціокосмос, свою власну біогенетичну природу. Цивілізація поступово перейде до формування громадських суб'єктів, спочатку на змішаному – природно-штучному – транслюдина, а потім переважно на штучному синтетичному субстраті – постлюдина. Людям доведеться освоювати нові планети і жити в умовах, вельми відрізняючихся від земних. Саме транслюдині виявиться під силу освоєння Сонячної системи і ближнього Космосу з іншими інопланетними цивілізаціями.

Список використаних джерел

1. Кавинова, ИП., 2017. 'Философско-религиозные и социальные аспекты трансгуманизма, или Преодоление «человеческого, слишком человеческого» в XXI в.', *Гуманитарный вестник*, Вып.3. [online] Доступно: hmbul.ru/catalog/hum/phil/420.html
2. Кутырев, ВА., 2015. 'Философия трансгуманизма': учебно-методическое пособие, М.–Берлин: *Директ-Медиа*, 85 с.
3. Луков, ВА., 2013. 'Развитие человека в свете биосоциологии', *Знание. Понимание. Умение*, №4, с.25–33.
4. Ожеван, МА., Дубов, ДВ., 2017. 'Homo ex Machina. Философські, культурологічні та політичні передумови формування конвергентного суспільства: монографія', К.: *НІСД*, 272 с.
5. 'Словарь гендерных терминов', Составитель З. В. Шевченко. [online] Доступно: <http://a-z-gender.net/transgumanizm.html>
6. Юдин, БГ., 2013. 'Трансгуманизм – наше будущее?', *Человек*, №4, с.5–17.
7. Юдин, БГ., 2013. 'Трансгуманизм: сверхгуманизм или антигуманизм?', *Биоэтика и гуманитарная экспертиза*, М.: *ИФРАН*, Вып.7, с.10–24.
8. Bostrom, N., 2005. 'Transhumanist values', *In Review of contemporary philosophy*, Vol.4, №1–2, p.87–101. [Electronic source] Access link: <https://nickbostrom.com/ethics/values.html>
9. Huxley, J., 1957. 'New Bottles For New Wine', London: *Chatto & Windus*, 600 p.

References

1. Kavinova, IP., 2017. 'Filosofsko-religioznye i social'nye aspekty transgumanizma, ili Preodolenie «chelovecheskogo, slishkom chelovecheskogo» v XXI v. (Philosophical-religious and social aspects of transgumanizma, or Overcoming «human, too human» in XXI)', *Gumanitarnyj vestnik*, Vyp.3. [online] Dostupno: hmbul.ru/catalog/hum/phil/420.html
2. Kutyrev, VA., 2015. 'Filosofija transgumanizma (Philosophy of transgumanizma)': uchebno-metodicheskoe posobie, M.–Berlin: *Direkt-Media*, 85 s.
3. Lukov, VA., 2013. 'Razvitie cheloveka v svete biosociologii (Development of man in the light of biosociology)', *Znanie. Ponimanie. Umenie*, №4, s.25–33.
4. Ozhevan, MA., Dubov, DV., 2017. 'Homo ex Machina. Filosof's'ki, kul'turologichni ta politychni peredumovy formuvannja konvergentnogo suspil'stva: monografija (Homo ex Machina. Philosophical, kul'turologicheskije and political pre-conditions of forming of convergence society: monograph)', K.: *NISD*, 272 s.
5. 'Slovar' gendernyh terminov (Gender Glossary)', Sostavitel' Z. V. Shevchenko. [online] Dostupno: <http://a-z-gender.net/transgumanizm.html>
6. Judin, BG., 2013. 'Transgumanizm – nashe budushhee? (Is Transgumanizm our future?)', *Chelovek*, №4, s.5–17.
7. Judin, BG., 2013. 'Transgumanizm: supergumanizm ili antigumanizm? (Transgumanizm: superhumanism or antihumanism?)', *Bioetika i gumanitarnaja jekspertiza*, M.: *IFRAN*, Vyp.7, s.10–24.
8. Bostrom, N., 2005. 'Transhumanist values', *In Review of contemporary philosophy*, Vol.4, №1–2, p.87–101. [Electronic source] Access link: <https://nickbostrom.com/ethics/values.html>
9. Huxley, J., 1957. 'New Bottles For New Wine', London: *Chatto & Windus*, 600 p.
